

prof. dr hab. Maciej Witek

maciej.witek@usz.edu.pl

PRAGMATYKA

rok akademicki 2025/2026, semestr zimowy

kod zespołu na Teams: pq0o4zb

Temat 1:

Wprowadzenie: czym jest pragmatyka
i czemu służą jej narzędzia

Charles Morris (1938):

- syntaktyka
→ formalne badania nad wzajemnymi relacjami między znakami;
- semantyka
→ badanie relacji znaków do przedmiotów, do których znaki mogą być zastosowane;
- pragmatyka
→ badanie relacji znaków do ich interpretatorów.

Charles Morris (1938):

- syntaktyka
→ formalne badania nad wzajemnymi relacjami między znakami;
- semantyka
→ badanie relacji znaków do przedmiotów, do których znaki mogą być zastosowane;
- pragmatyka
→ badanie relacji znaków do ich interpretatorów.

Pragmatyka jest jednym z tych słów (innymi są *społeczne* i *kognitywne*), które sprawiają wrażenie, że ma się na myśli coś technicznego i dobrze określonego, podczas gdy faktycznie nie mają one żadnego wyraźnego znaczenia.

Searle, Kiefer i Bierwisch 1980; cytat za: Levinson 2010, s. 6.

„Definicje” terminu *pragmatyka*:

- studia nad **interpretacją** wyrażeń;

„Definicje” terminu *pragmatyka*:

- studia nad **interpretacją** wyrażeń;
- nauka o **użyciu** wyrażeń;
- nauka badająca prawa **posługiwania się** językiem;

„Definicje” terminu *pragmatyka*:

- studia nad **interpretacją** wyrażeń;
- nauka o **użyciu** wyrażeń;
- nauka badająca prawa **posługiwania się** językiem;
- studia nad **wyrażeniami okazjonalnymi** (Bar-Hillel);

„Definicje” terminu *pragmatyka*:

- nauka badająca te aspekty **znaczenia** wypowiedzi, które są zależne od jej **kontekstu**;
studia nad zależnością znaczenia wypowiedzi od **kontekstu**;

„Definicje” terminu *pragmatyka*:

- nauka badająca te aspekty **znaczenia** wypowiedzi, które są zależne od jej **kontekstu**;
studia nad zależnością znaczenia wypowiedzi od **kontekstu**;
- nauka badające te aspekty **znaczenia wypowiedzi**, których *nie można* trafnie opisać i wyjaśnić na gruncie **semantyki** (→ „Pragmatics is a waste-basket of semantics”).

„Definicje” terminu *pragmatyka*:

- nauka badająca te aspekty **znaczenia** wypowiedzi, które są zależne od jej **kontekstu**;
studia nad zależnością znaczenia wypowiedzi od **kontekstu**;
- nauka badająca te aspekty **znaczenia wypowiedzi**, których *nie można* trafnie opisać i wyjaśnić na gruncie **semantyki** (→ „Pragmatics is a waste-basket of semantics”).

Pytania:

- Co to jest **kontekst** i *jak* go reprezentować?
- Co to jest **znaczenie** i *jak* je reprezentować?
- Co to jest znaczenie **semantyczne**?

Zagadka „filozoficzna”:

Zagadka „filozoficzna”:

ile zdań znajduje się w prostokącie poniżej?

WLAZŁ KOTEK NA PŁOTEK.

Wlazł kotek na płotek.

WPADŁA GRUSZKA DO FARTUSZKA.

Wlazł kotek na płotek.

Wpadła gruszka do fartuszka.

Zagadka „filozoficzna”:

ile zdań znajduje się w prostokącie poniżej?

WLAZŁ KOTEK NA PŁOTEK.

Wlazł kotek na płotek.

WPADŁA GRUSZKA DO FARTUSZKA.

Wlazł kotek na płotek.

Wpadła gruszka do fartuszka.

ang. type / token

pol. typ / okaz *lub* egzemplarz *lub* konkret

Użyteczna idea:

- **gramatyka (syntaktyka i semantyka)**
bada własności **ZDAŃ** (fraz) rozumianych jako jednostki **języka**;
- **pragmatyka** bada własności (znaczenia i funkcje)
WYPOWIEDZI rozumianych jako jednostki **mowy**.

Użyteczna idea:

- **gramatyka (syntaktyka i semantyka)**
bada własności **ZDAŃ** (fraz) rozumianych jako jednostki **języka**;
- **pragmatyka** bada własności (znaczenia i funkcje)
WYPOWIEDZI rozumianych jako jednostki **mowy**.

wypowiedź [Bar-Hillel, Montague; zob. Tokarz 1993, s. 113]:

$$\langle \alpha, i \rangle$$

α — zdanie lub fraza;

i — indeks, czyli reprezentacja kontekstu wypowiedzi.

Użyteczna idea:

- **gramatyka (syntaktyka i semantyka)**
bada własności **ZDAŃ** (fraz) rozumianych jako jednostki **języka**;
- **pragmatyka** bada własności (znaczenia i funkcje)
WYPOWIEDZI rozumianych jako jednostki **mowy**.

wypowiedź [Bar-Hillel, Montague; zob. Tokarz 1993, s. 113]:

$$\langle \alpha, i \rangle$$

α — zdanie lub fraza;

i — indeks, czyli reprezentacja kontekstu wypowiedzi.

Elementy indeksu:

reprezentacja nadawcy, odbiorcy, czasu, miejsca,
istotnych (ang. *salient*) osób i przedmiotów itp.

(*) **Ja** jestem mężem **tej pani!**

⟨ „Ja jestem mężem tej pani!”, ⟨ Jan, Karolina ⟩ ⟩

⟨ „Ja jestem mężem tej pani!”, ⟨ Teodor, Rozalia ⟩ ⟩

wypowiedź [Bar-Hillel, Montague; zob. Tokarz 1993, s. 113]:

⟨ α , i ⟩

α — zdanie lub fraza;

i — indeks, czyli reprezentacja kontekstu wypowiedzi.

Elementy indeksu:

reprezentacja **nadawcy**, odbiorcy, czasu, miejsca,
istotnych (ang. *salient*) osób i przedmiotów itp.

Pomysł:

- porzucimy chwilowo próby zdefiniowania terminu *pragmatyka*;
- rozważmy przykłady zjawisk, które należą do pola badawczego tej dyscypliny.

(1) On jest pilotem.

(1) On jest pilotem.

→ okazjonalność

→ wieloznaczność

(1) On jest pilotem.

→ okazjonalność

→ wieloznaczność

(2) A: Idziemy do kina?

B: Jutro mam kolokwium.

(3) A: Za chwilę otwierają bufet.

B: Jeszcze nie jestem głodny.

(1) On jest pilotem.

→ okazjonalność

→ wieloznaczność

(2) A: Idziemy do kina?

B: Jutro mam kolokwium.

(3) A: Za chwilę otwierają bufet.

B: Jeszcze nie jestem głodny.

→ implikatury konwersacyjne (znaczenie wtórne)

- (4) A: Pomieścimy się w małej sali, czy idziemy do dużej?
B: Cóż, wszyscy przyjdą.
- (5) Ten stek jest surowy!
- (6) Nie umrzesz!
- (7) Piotr jest już gotowy.

- (4) A: Pomieścimy się w małej sali, czy idziemy do dużej?
B: Cóż, wszyscy przyjdą.
- (5) Ten stek jest surowy!
- (6) Nie umrzesz!
- (7) Piotr jest już gotowy.

→ niedookreślenie językowe znaczenia pierwotnego

- (8) Musiałem odebrać siostrę z lotniska.
- (9) Wszystkie dzieci Jana są łyse i Jan nie ma dzieci.
- (10) Wszystkie dzieci Jana są łyse i Jan ma dzieci.
- (11) Jan ma dzieci i wszystkie jego dzieci są łyse.
- (12) Jan jest bezdzietny i ma dzieci.

- (8) Musiałem odebrać siostrę z lotniska.
- (9) * Wszystkie dzieci Jana są łyse i Jan nie ma dzieci.
- (10) * Wszystkie dzieci Jana są łyse i Jan ma dzieci.
- (11) Jan ma dzieci i wszystkie jego dzieci są łyse.
- (12) * Jan jest bezdzietny i ma dzieci.

- (8) Musiałem odebrać siostrę z lotniska.
- (9) * Wszystkie dzieci Jana są łyse i Jan nie ma dzieci.
- (10) * Wszystkie dzieci Jana są łyse i Jan ma dzieci.
- (11) Jan ma dzieci i wszystkie jego dzieci są łyse.
- (12) * Jan jest bezdzietny i ma dzieci.

→ presupozycje

(13) Otwórz okno.

(13) Otwórz okno.

(14) *Rozkazuję* ci otworzyć okno.

(15) *Pozwalam* ci otworzyć okno.

(16) *Radzę* ci otworzyć okno.

(13) Otwórz okno.

(14) *Rozkazuję* ci otworzyć okno.

(15) *Pozwalam* ci otworzyć okno.

(16) *Radzę* ci otworzyć okno.

→ *akty mowy*, zwłaszcza akty illokucyjne

(17) A: Mam czternastoletniego syna.

B: Nic nie szkodzi.

A: Mam również psa.

B: Przykro mi.

(Przykład Harveya Sacksa,
cyt. za: S.C. Levinson, Pragmatyka, Warszawa 2010, s. 339.)

- (17) A: Mam czternastoletniego syna.
B: Nic nie szkodzi.
A: Mam również psa.
B: Przykro mi.

(Przykład Harveya Sacksa,
cyt. za: S.C. Levinson, Pragmatyka, Warszawa 2010, s. 339.)

- (18) A: Gdzie jesteś?
B: Różowe włosy.

- (17) A: Mam czternastoletniego syna.
B: Nic nie szkodzi.
A: Mam również psa.
B: Przykro mi.

(Przykład Harveya Sacksa,
cyt. za: S.C. Levinson, Pragmatyka, Warszawa 2010, s. 339.)

- (18) A: Gdzie jesteś?
B: Różowe włosy.

→ rodzaj aktywności lub „gry językowej”

(2) A: Idziemy do kina?
B: Jutro mam kolokwium.

(19) Panie władzo, bardzo się spieszę.
Czy możemy tę sprawę załatwić już teraz.

(2) A: Idziemy do kina?
B: Jutro mam kolokwium.
Nie pójdę do kina. [wzmocnienie]

(19) Panie władzo, bardzo się spieszę.
Czy możemy tę sprawę załatwić już teraz.

- (2) A: Idziemy do kina?
B: Jutro mam kolokwium.
Nie pójdę do kina. [wzmocnienie]
- (19) Panie władzo, bardzo się spieszę.
Czy możemy tę sprawę załatwić już teraz.
→ insynuacja jako przykład aktu mowy niejawnej
(Pinker et al. 2008; Camp 2018)

- (20) Trzeba bronić wartości rodzinnych.
- (21) Jest w naszym narodzie siła, siła sprawiająca cuda, która pomoże nam przezwyciężyć ten kryzys.
- (22) Pójdźcie do lokali wyborczych! Jeśli to zrobicie, nie będziecie już nigdy musieli brać udziału w wyborach.

- (20) Trzeba **bronić** wartości rodzinnych.
→ **back-door speech act** (R. Langton)
- (21) Jest w naszym narodzie siła, **siła sprawiająca cuda**,
która pomoże nam przezwyciężyć ten kryzys.
- (22) Pójdźcie do lokali wyborczych! Jeśli to zrobicie,
nie będziecie już nigdy musieli brać udziału w wyborach.
→ **dog-whistle** (Saul 2018)

Pragmatyka bada następujące zjawiska:

- okazjonalność,
- implikatury konwersacyjne,
- niedookreślenie językowe,
- presupozycje,
- akty mowy,
- typy „gier językowych”,
- akty mowy niejawnej.

Pragmatyka bada następujące zjawiska:

- okazjonalność,
- implikatury konwersacyjne,
- niedookreślenie językowe,
- presupozycje,
- akty mowy,
- typy „gier językowych”,
- akty mowy niejawnej.

Dlaczego uczymy się pragmatyki w tym semestrze?

Pragmatyka bada następujące zjawiska:

- okazjonalność,
- implikatury konwersacyjne,
- niedookreślenie językowe,
- presupozycje,
- akty mowy,
- typy „gier językowych”,
- akty mowy niejawnej.

Dlaczego uczymy się pragmatyki w tym semestrze?

→ teorie kompetencji komunikacyjnej,

→ „diagnostyka komunikacji”.

Co warto zapamiętać po tym wykładzie

- Syntaktyka, semantyka i pragmatyka jako dyscypliny semiotyczne;
- zdanie a wypowiedź, języka a mowa, semantyka a pragmatyka: typ a okaz, wypowiedź jako zdanie w kontekście, kontekst jako indeks.